

חיבוט ערבות

סוכה דף מג עמוד ב: פעם אחת חל שביעי של ערבה להיות בשבת, והביאו מרביות של ערבה מערב שבת, והניחו בעזרה, והכירו בהן בייתוסין ונטלום וכבשום תחת אבנים. למחר הכירו בהן עמי הארץ, ושמוטום מתחת האבנים, והביאום הכהנים וזקפום בצדי המזבח. לפי שאין בייתוסין מודים שחיבוט ערבה דוחה את השבת. אלמא בנטילה היא! תיובתא.

רש"י: והביאום הכהנים וזקפום כו' - אבל ישראל לא היה נכנס בין האולם ולמזבח, ומדקתני חיבוט ערבה - מכלל דביד נוטלין אותה ומנענעים, ומקיפין בה הכהנים את המזבח ברגליהם, ואחר כך זוקפין אותה.

רבינו חננאל: לפי שאין בייתוסין מודים שחיבוט ערבה דוחה את השבת והא חיבוט דכי נטילה הוא ואמאי אמרת בזקפה.

סוכה דף מד עמוד א-ב: אלא אמר רב זביד משמיה דרבא: לולב דאית ליה עיקר מן התורה בגבולין - עבדינן ליה שבעה זכר למקדש, ערבה דלית לה עיקר מן התורה בגבולין - לא עבדינן שבעה זכר למקדש... אמר אייבו: הוה קאימנא קמיה דרבי אלעזר בר צדוק, ואייתי ההוא גברא ערבה קמיה, שקיל, חביט חביט ולא בריך. קסבר: מנהג נביאים הוא.

רש"י: חביט חביט - לשון ניענוע. מנהג נביאים היא - בגבולין, ולא יסוד נביאים, הלכך אינה צריכה ברכה.

תוספות: כאן במקדש כאן בגבולין - במקדש הלכה למשה מסיני בגבולין פליגי דר' יוחנן אמר יסוד נביאים ור' יהושע בן לוי אמר מנהג נביאים ופי' בקונט' דנפקא מינה דאי תקנה היא בעיא ברכה ואי מנהגא לא בעיא דליכא למימר וצונו דמנהג בעלמא שהנהיגו העם ואפי' בכלל לא תסור ליתיה וכן אמרי' בסמוך חביט חביט ולא בריך קסבר מנהג נביאים הוא...

תשובות הגאונים - גאוני מזרח ומערב סי' קיח: והלכה כר' יוחנן דאמר ערבה יסוד נביאים היא דקי"ל דרב ור' יוחנן הלכ' כר' יוחנן.

תשובות הגאונים - שערי תשובה סימן שז: ושאלתם מה הפרש בין יסוד נביאים למנהג נביאים יסוד נביאים יש בו חיזוק על מנהג נביאים כי ביסודם אותו שמוהו יסוד לבנות עליו המצוה דוגמה מה שכתוב ידי זרובבל יסודו את הבית הזה אבל מנהג נביאים אינו כן כי אפשר שהנהיגו העם לעשות כן מפני תיקון ואם תאמר ערבה יסוד נביאים הוא ופרשתם שהיא מצוה למה לא נברך עליה כשהיא בעצמה נשבו ונאמר כי לא כל המצוות אנו חייבי לברך עליה' יש מהם שחייב לברך ויש מהם שאינו חייב לברך וערבה יסוד נביאים שיסודוהו לכל ישראל לעשות כן. רב שרירא ז"ל:

סוכה פרק ד משנה ו: ר' יוחנן בן ברוקה אומר חריות של דקל היו מביאין וחובטין אותן בקרקע בצדי המזבח ואותו היום נקרא יום חבוט חריות.

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת סוכה פרק ד משנה ג: ערבה זו היא הלכה למשה מסיני שתהא ערבה ניטלת חוץ מערבה שבלולב, והיה מנהג נביאים ליטלה בלא ברכה.

רמב"ם הלכות לולב פרק ז הלכה כא-כב: כיצד היתה מצותה, בכל יום ויום משבעת הימים היו מביאין מורביות של ערבה וזוקפין אותן על צדדי המזבח וראשיהן כפופין על גבי המזבח, ובעת שהיו מביאין אותה וסודרין אותה תוקעין ומריעין ותוקעין, חל יום שבת להיות בתוך החג אין זוקפין ערבה אלא אם כן חל יום שביעי להיות בשבת זוקפין אותה בשבת כדי לפרסמה שהיא מצוה. כיצד היו עושין מביאין אותה מע"ש למקדש ומניחין אותה בגיגיות של זהב כדי שלא יכמשו העלין, ולמחר זוקפין אותה על גבי המזבח ובאין העם ולוקחין ממנה ונטלין אותה כדרך שעושין בכל יום. וערבה זו הואיל ואינה בפירוש בתורה אין נוטלין אותה כל שבעת ימי החג זכר למקדש אלא ביום השביעי בלבד הוא שנוטלין אותה בזה"ז, כיצד עושה לוקח בד אחד או בדין הרבה חוץ מערבה שבלולב וחובט בה על הקרקע או על הכלי פעמים או שלש בלא ברכה שדבר זה מנהג נביאים הוא.

מגיד משנה: ואי"כ ה"ל לרבנו להזכיר כן לפי שאין לערבה עיקר כלל מן התורה בגבולין לא תקנו לה שבעה ואולי היה לו לרבינו גרסא אחרת בזה וצ"ע.

מרכבת המשנה (אלפנדר): דכיון דאינה בפירוש מן התורה בגבולין כלל די ביום אחד לזכר למקדש ושפיר הוי זכר למקדש בהכי דהא לאו כולי עלמא ידעי שהיתה ניטלת בגבולין הואיל ואינה בפירוש מן התורה זה נ"ל בפ"י דברי רבינו ז"ל עם מסקנא דגמרא...

מאירי סוכה דף מד עמוד א: זה שביארנו בערבה שהיא הלכה למשה מסיני דוקא בזמן ביהמ"ק ובמקדש כמו שביארנו למעלה אבל בזמן הזה או בגבולין אף בזמן המקדש אינה אלא מנהג נביאים אחרונים שהם חגי זכריה מלאכי עם שאר אנשי כנסת הגדולה...

רע"ב סוכה פרק ד: והאידינא אינה אלא מנהג נביאים שהנהיגו את העם ליטול ערבה בשביעי חוץ מערבה שבלולב, ואין מברכין עליה.

תוס' יום טוב: קשה והרי נביאים האחרונים שהם חגי וחביריו. בתחלת בית שני היו. ואי אלו הנביאים שהנהיגו לנו כן בזה"ז. ובגמרא דבזמן המקדש בגבולין הוא מנהג נביאים. וי"ל דה"ק הר"ב והאידינא אינה כו' אשביעי מהדר וקאי. כלומר דהאידינא אע"ג דה"ל למעבד נמי שבעה ימים זכר למקדש כמו בלולב אפי"ה אינה אלא בשביעי. הואיל ובגבולין אינה אלא מנהג נביאים אפי' בזמן הבית.

אלשיך שיר השירים פרק ג: או יאמר מצאוני השומרים, הם חגי זכריה ומלאכי שהיו שומרי ישראל בצדקתם, שהוצרכו לישראל כנודע כי לבנות המזבח היה יהיה על פי נביא (זבחים סב א), והן הם אשר הנהיגו בעיר הקדש לסבב בעיר את המזבח בערבה שבעה פעמים כי מנהג נביאים הוא (סוכה מד א, וברש"י שם ד"ה יסוד), וזהו הסובבים בעיר.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תרסד סעיף ב: ונטלים ערבה ביום זה, מלבד ערבה שבלולב, ואין מברכין עליה... ונהגו ששמש בה"כ מביא ערבה למכור, כמו שהיה המנהג בזמן שבית המקדש קיים (ר"ן פ' לולב וערבה)...

משנה ברורה: ואין מברכין עליה - שהוא רק מנהג נביאים שהנהיגו את העם לעשות כן ולא בתורת תקנה ולא שייך לברך ולומר וציונו. כמו שהיה המנהג וכו' - שהיו שלוחי ב"ד מביאין להן.

שם סעיף ד: וחובט בה על הקרקע או על הכלי פעמים או שלש. **הגה:** וי"א שצריך לנענע בה (טור בשם רש"י); ונהגו לעשות שתיהן, מנענעין בה ואח"כ חובטין אותה.

משנה ברורה: על הקרקע או על הכלי - ובשם האר"י ז"ל כתבו דדוקא על הקרקע יחבוט ה' חבטות וטוב לחבוט תחלה על הקרקע ה' חבטות ואח"כ על הכלים להסיר העלין ואי"צ להסיר כל העלין.